

зрозуміння, який і допоможе добутися до високого змісту Шевченкового слова” [2, с. 13]. Закономірним став висновок шевченкознавця про обов’язок “кожного доброго українця прочитати “Кобзар”, і то не раз, від першого до останнього слова” [3, с. 64].

Ювілейне дослідження Б. Лепкого вийшло друком невеликою брошурою. На обкладинці книги поміщено графічний портрет Т. Шевченка у шапці та кожусі, на шмуцтитулі – репродукцію автопортрета Кобзаря зі свічкою. Видання проілюстровано малюнками під назвою: “Катерина чіпляється стремен москаля”, “Б’ють пороги, місяць сходить...”, “Гамалія”, “Невольник: прощання Степана з Яриною”, “Вечір”, “Косар”, “Чернець”, “Мені тринадцятий минав”, “Шевченко на смертній постелі”.

Про популярність шевченкознавчої студії серед читачів свідчить передрук розвідки Б. Лепкого на сторінках еміграційного часопису “Українське слово” (Берлін) у 1916 р.

До Обласного комунального музею Б. Лепкого в м. Бережани прижиттєве видання праці Б. Лепкого «Про Шевченків “Кобзар”» (1914 р.) подарував Роман Смик, опікун архіву письменника. Ювілейний раритет став не лише цінним експонатом фондів, а й об’єктом досліджень для лепкознавців.

1. Дирда Н. Тарас Шевченко в літературно-естетичній концепції Богдана Лепкого // Високе небо Богдана Лепкого. Спроба антології у публіцистиці, поезії, музиці. – Бережани – Тернопіль: Джура, 2001. – С. 81–86.

2. Качкан В. Із Шевченкіани Богдана Лепкого (шкіц-студія) // Богдан Лепкий в духовній історії України. Матеріали наукової конференції, Бережани, 27 серпня 2005 р. / за науковою редакцією проф. Р. Гром’яка, упорядкування доц. Н. Білик. – Тернопіль: Джура, 2006. – С. 7–17.

3. Лепкий Б. Про Шевченків “Кобзар”: В соті роковини уродин Поета. – Львів: Просвіта, 1914. – 64 с. // Обласний комунальний музей Богдана Лепкого в м. Бережани. – Основний фонд. – інв. № 614 – 140 Рк.

4. Смерека С. Концепція творчості Т. Шевченка в літературознавчій спадщині Б. Лепкого // Творчість Богдана Лепкого в контексті європейської культури ХХ століття. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 125-річчю від дня народження письменника / за ред. проф. М. Ткачука. – Тернопіль: ТДПУ, 1998. – С. 237–241.

ОСОБИСТІТЬ ЯК ОСЕРДЯ УКРАЇНОТВОРЕННЯ, АБО ПАРОСТКИ НОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ

ФУРМАН А.В. (м. Тернопіль),
САБАДУХА В.О. (м. Луганськ),
ДАВИДІВ М.П. (м. Івано-Франківськ)
Copyright © 2014
УДК 141.319.8:821.161.2

*“Схаменіться, недолюди,
Діти юродиві”
Подивіться на рай тихий,
На свою країну,
Полюбіте щирим серцем
Велику руїну...”
(Тарас Шевченко*

“І мертвим, і живим, і ненародженим...” [1, с. 310]

Історичний досвід суспільного будівництва доводить, що свідомі зміни в країні починаються з формування нових ідей. Європа об’єднана ідеєю, що кожна людина має право бути суб’єктом діяльності, до чого упродовж століть доклали зусиль католицька та протестантські церкви. На жаль, за 22 роки існування України як незалежної держави ні політики та громадські діячі, ні науковці, ані ЗМІ не зрозуміли виняткової нагальності формування у громадян здатності бути повноправними суб’єктами економічної, політичної й загалом повсякденної діяльності. Швидше має місце ситуація навпаки: політичні партії через задіяння примітивних форм і засобів боротьби

за владу гальмують формування власне особистісних рис українських громадян і громадянського суспільства загалом.

“Помаранчева революція” 2004 року не спричинила прориву у розвитку національної свідомості населення, не викликала у пересічного українця бажання бути самодостатнім суб’єктом суспільного повсякдення, не породила ідеології й політиків нового типу. При владі як була, так і залишилася посередня людина із приземленими примітивними потребами. Прийшовши до влади у 2010, вона як соціально-психологічний тип лише цинічно маніпулює свідомістю громадян, ігнорує думки та інтереси мільйонів, а тому деморалізує суспільний поступ й руйнує шлях історичної ходи української нації. Трагедія України полягає в тому, що пріоритет належав і сьогодні, як ніколи, належить посередній людині, яка не здатна думати й діяти в інтересах цілого етнонаціонального організму. Три роки панування партії влади показують, що відродження зрілого, державно зорганізованого українства на основі пріоритету економічних чинників і матеріального виробництва неможливе. Творчий потенціал громадян, котрі готові і спроможні працювати задля уможутнення держави та облагородження суспільства, не використовується належним чином. Вихід із цієї ситуації один – слід повномасштабно задіяти особистісний потенціал і професійну майстерність громадян, які здатні мислити й діяти в національних інтересах, причому як у повсякденних справах, так і у загальносуспільних, історично доленосних.

Запит на інтегральну, національно об’єднувальну, державну ідеологію як психосоціальний інструмент формування у громадян почуття спільного Українського Дому із його самобутнім способом і стилем життєдіяльності сформульований актом громадянської єдності народу під час “Помаранчевої революції”. Сьогоднішній Майдан громадянської непокори верховній владі у столиці України Києві – це ще один громадянський виклик, але тепер уже не просто *запит на нову ідеологію*, а й вимога до псевдопрезидентської влади стосовно її конкретних дій, безкарних учинків і стосунків з українським народом. Владники, на жаль, не опрацювали й відтак не осмислили пророчих слів Тараса Шевченка:

*“Схаменіться! Будьте люди,
Бо лихо вам буде.
Розкуються незабаром
Заковані люде,
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками
Кров у синє море
Дітей ваших...”* [3, с. 311].

У цій драматичній для долі України ситуації скористатися наявними (ліберальною, консервативною, комуністичною, націонал-соціалістичною тощо) ідеологією неможливо принаймні з двох причин: по-перше, вони не на часі, тому що вичерпали свій евристичний потенціал у поясненні того, куди народам та етносам потрібно рухатися у своєму розвитку; по-друге, надають пріоритету матеріального (виробничого) над духовним (у тому числі й розумовим), колективного над персональним, партійного над професійним, примітивного (у методах і способах діяння) над змістовним, складним, комплексним (насамперед у державному будівництві і суспільствотворенні).

Об’єднувальною ідеологією для нинішньої України, щонайперше для утвердження громадянського суспільства і демократичного державного поступу, на наше переконання, може стати *ідеологія персоналізму*, а точніше – **українотворення**, із її базовими принципами: толерантності, правдивості, професійності, персональної відповідальності, жертвовності [див. детально 1; 2]. Саме ця ідеологія, відштовхуючись від ментальних, соціальних, світоглядних і духовних особливостей українців, здатна забезпечити ідейний консенсус основних суспільних, політичних та провладних сил країни і стати своєрідною змістовою платформою сталої державної політики, розвитку національних освіти, науки, культури й прозорого державотворення загалом.

Сутність ідеології особисто зорієнтованого українотворення полягає в тому, щоб дати змогу кожному громадянину стати вільною, компетентною, відповідальною, суспільно зреалізованою *особистістю*. Кожна людина – це більшою чи меншою мірою суб’єкт життєдіяльності, тобто носій різних форм активності – емоційної, інтелектуальної, соціальної, ціннісної, що виявляються у контексті завдань і справ суєтного повсякдення. Однак буденно не кожна людина є особистість, передусім тому, що безперервно не здійснює професійні чи жертвовні вчинки, свідомо не працює на справу життя, не витрачає свої час та енергію на подружні акти

чи громадянські акції. До того ж особистість – це не стільки статична данність, скільки динамічна тенденція і психодуховний ресурс.

Однак безумовно одне: до кожної людини треба ставитися як до особистості. І це – неспростовна вимога моралі й гуманізму. Але за своїм інтелектуальним, соціальним і вольовим потенціалом люди істотно відрізняються між собою, хоча кожна особа прагне, проте не завжди досягає рівня особистості, себто здатна мислити, діяти, вчиняти, творити, виходячи з інтересів іншого чи інших, етнонаціонального соціуму в цілому. Соборна особистість, мов фенікс із попелу, вкотре відродилася на Майдані як інституціоналізоване осереддя громадянського суспільства, а тому має знайти втілення в національній державній ідеології – толерантного і взаємовиможливого, персонально і колективно відповідального, компетентного і водночас національно свідомого українотворення. До набору її основних *ідеологем* належать такі:

1. Кожна людина як громадянин України повсякденно реалізує свої сутнісні сили на одному із чотирьох рівнів – як особа залежна, посередня, як особистість і як яскрава індивідуальність – геній; на перших двох рівнях вона є суб'єктом повсякдення, переважно мотивована власною вигодою, вороже ставиться до особистостей, а тим більше – до індивідуальностей, заклопотана споживанням, статками, комфортом [див. 1].

2. Посттоталітарний стан українського соціуму, нерозвиненість його громадянських інститутів і соціально-економічні труднощі перехідного періоду спричинили істотне переважання у нинішній державній владі людей повно залежних (партійно, матеріально, кланово) і вельми посередніх, що виправдовується сьогодні не лише гаслом “кожна людина – особистість”, а й так званою “успішною практикою” суспільного будівництва, котра спричинила соціальну кризу і межове протистояння між народом і владою.

3. Натомість умогутнити та обстояти громадянське суспільство в Україні можуть лише особистості та індивідуальності, причому неважливо, які їх національність, віросповідання, професійна приналежність, вікова категорія, стать.

4. Для того щоб влада перейшла до людей саме з таким рівнем розвитку сутнісних сил потрібно: а) самоусвідомлення ними особистої відповідальності за все, що відбувається в країні, у тому числі й за будь-які злочинні дії та вчинки; б) їхня максимальна згуртованість, чітке відкрите позиціонування і головне – щохвилинне зреалізування власної українотворчої програми дій; в) входження – цілеспрямоване, вольове, самодостатнє – таких особистостей та індивідуальностей у сферу державної влади, усіх її гілок, структур, організованостей; г) нарешті, плекання зі свого довкілля, поки що субкультурного і навіть маргінального, лідерів і державних діячів нового покоління, для яких безумовним є пріоритет духовного над матеріальним, національного над родинним, культурного над побутовим, моральності над політиканством.

5. Пріоритет духовного над матеріальним у життєдіяльності громадянина як особистості перш за все виявляється в адекватному (головно християнському) ставленні до грошей (фінансового капіталу) не більше, аніж до засобу розв'язання актуальних проблем суспільства, держави, організації та окремої людини у їх гармонійності; тому особа, котра вдається до підкупу, шантажу, керується у повсякденні логікою хабарництва, однозначно не досягнула особистісного рівня розвитку власних сутнісних сил і має бути відсторонена від державних справ.

6. Пріоритет особистості над посередністю означає переважання соціальної толерантності в усіх сферах, сегментах і вимірах суспільного життя, максимально повне порозуміння між державною владою і громадянським суспільством стосовно колегіального прийняття рішень та дій у впровадженні стратегії, тактики і ситуативних моментів розвитку країни, самоповага і національна гордість українців за Великий спільний Дім й головне – щоденна праця задля Його матеріального достатку, соціальної злагоди, культурного збагачення та духовного процвітання.

Ідеологія персонально відповідального українотворення задовольняє потреби народних мас, адже вказує на шлях, як позбутися залишків пострадянської свідомості із переважанням у ній рабської, світоглядно примітивної складової розуміння сучасного світу і себе в ньому. Сьогодні владна – це переважно залежна посередність, яка цинічно маніпулює свідомістю українських громадян, залишаючи їм роль економічного та соціального матеріалу у вирішенні власних групових завдань, що гальмує розвиток громадянського суспільства і спотворює природний хід державного будівництва, не створює умов для розвитку свідомої політичної й соціальної діяльності українців.

У цій напруженій кризовій ситуації очевидно одне: не існує простих способів розв'язання складних українських проблем. Фашизм, диктатура, деспотизм, охлократія тощо – це, крім крайнього дюдиноневисництва, ще й доконче помилкове намагання владної олігархії примітивізувати суспільне життя народу, розділити його на “своїх” і “чужих”, “потрібних” і “зайвих”, “друзів” і “ворогів” й у такий спосіб здеперсоніфікувати кожного і всіх, щоб

маніпулювати як знеособленою заляканою масою. Але якби диктатори всіх часів і народів не те щоб мали паростки мудрості, а крихту християнської віри, вони б своєчасно збагнули жалюгідність своїх намірів і вчинків перед Всевишнім. Словами Кобзаря-пророка української нації це виголошено так:

*“Не дуріте самі себе,
Учітесь, читайте,
І чужому навчайтесь,
Й свого не цурайтесь...”* [3, с. 315].

Україна знову стоїть на великому перехресті історичного вибору. Всі чекають на конкретні пропозиції української еліти щодо орієнтирів подальшого розвитку країни. Євромайдан й утворення громадської організації “Майдан” засвідчило, що у свідомості мільйонів відбувається глибоке переосмислення засад життєдіяльності, здійснюється аналіз першопричин людських проблем, а відтак і вибору вірних, а не хибних шляхів їх розв’язання. Майдан, без сумніву, відродив забуту ідею української шляхетності, осереддя якої становить національно свідомо, відповідальна, високопрофесійна і водночас соціально толерантна особистість.

Майдан громадянської Гідності – це не лише боротьба за міжсвітоглядний вибір чи змагання між владою та опозицією. Це тільки зовнішні прояви суспільної незгоди стосовно дій влади, яка складається переважно із людей посереднього рівня розвитку. Насправді сьогодні до Києва змістився епіцентр одвічної боротьби між добром і злом, у якому духовно утверджується ідея особистісного буття. Наступним кроком має стати розробка й прийняття нової державної ідеології. Майдан як українське першоджерело цієї доленосної ідеї має оголосити конкурс на найприйнятнішу для українського духу державну ідеологію.

Поступ ідеї, а тим більше громадянської практики складного особистісного утвердження українців, як потік гірської лавини, – не зупинити!

Отож, без сумніву, здійсняться ще й такі пророчі слова Тараса Шевченка:

*“...І забудеться срамотня
Давня година,
І оживе добра слава,
Слава України,
І світ ясний, невичірній
Тихо засіяє...
Обніміться ж, брати мої.
Молю вас, благаю!”* [3, с. 315–316].

1. Сабадуха В. Українська національна ідея та концепція особистісного буття: [монографія] / Володимир Сабадуха. – Івано-Франківськ: “Фоліант”, 2012. – 176 с.

2. Фурман А.В. Генеза толерантності та перспективи українотворення (комплексний проект) / Анатолій В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2013. – №1. – С. 6–20.

3. Шевченко Т. Твори в трьох томах / Тарас Шевченко. – Том перший. Поетичні твори. – К.: Державне вид-во художньої літ-ри Української РСР, 1963. – 732 с.

ВПЛИВ ІДЕЙ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВГЕНА ОЛЕСНИЦЬКОГО (1860–1917)

ЧУЙКО І.С. (м. Тернопіль)
Copyright © 2014
УДК 94(477)

Євген Олесницький (1860–1917) – визначний український громадсько-політичний і культурно-просвітній діяч, що народився на Тернопільщині, але працював майже все активне життя у Львові, Стрию і Відні. Він був знаним галицько-українським політиком і